

**(ПЕРЕ)ЙМЕНУВАННЯ І ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ:
МАКРОПОЛІТИКА, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І РИЗИКИ МЕДІАТИЗАЦІЇ
(КЕЙС ХАРКОВА)**

Олександр Голіков

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-6786-0393

<https://doi.org/10.36169/2227-6068.2020.01.00003>

Анотація. Автор аналізує макрополітику харківської влади, втілену в серії перейменувань топонімів міста Харкова в 2015–2016 роках. На базі широкого порівняння з аналогічними дослідженнями, проведеними за останні кілька років на пострадянському просторі, а також з історичними дослідженнями радянської номінативної політики автор демонструє специфіку сучасної політики історичної пам'яті для Харкова та регіональної влади. Окрему увагу приділено стратегії протистояння з боку регіональної влади ризикам медіатизації процесів, що відбуваються; зокрема, продемонстровано неконфліктність і стриманість обраної регіональною владою стратегії. «Право на місто», «політики приналежності», «політики пам'яті», дискурси влади, символічне панування, ідентичності, (пост)імперські конотації – все це обговорюється автором в контексті пострадянських перейменувань. Автор аргументує неоднозначність і залежність досліджуваних процесів від множинних інтересів і акторів у сучасних українських умовах.

Ключові слова: перейменування, реномінації, декомунізація, історична пам'ять, Харків, топоніми, соціальний простір, пострадянське, політики пам'яті, соціологія знання

Повна версія статті доступна російською мовою.

Бібліографія:

Arutjunov, Sergej. (2019). Byt' ili ne byt'? (etnografija pamjati) [from Rus.: To be or not to be? (ethnography of memory)]. *Etnografija* [from Rus.: Ethnography] 2 (4): 172–208.

- Babka, Vladimir. (2016). Politika pam'jati v pershi roki nezalezhnosti Ukraïni [from Ukr.: Politics of memory in first years of independence of Ukraine]. *Gileja: nauchnyj vestnik* [from Ukr.: Gileia: scientific journal] 110 (7): 360–364.
- Chornyi, Dmytro. (2018) Kharkiv yak ob'ekt urbanistychnykh studii: konteksty, pidsumky, novi oriientyry [from Ukr.: Kharkiv as the object of urban studies: contexts, summary, new orienteers]. *Visnyk KhNU imeni VN Karazina. Seriiia «Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky»* [from Ukr.: Journal of V.N. Karazin Kharkiv national university. Ukrainian studies: historical and philosophical sciences] 26: 157–164.
- de Certeau, Michel. (1984). *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Dem'janov, Kirill & Ryzhenko, Valentina. (2017). Ideologija, toponimika, politika pamjati: o massovom pereimenovanii gorodov v SSSR [from Rus.: Ideology, toponymics, politics of memory: about mass renamings of soviet cities]. *Vestnik Omskogo universiteta. Serija: Istoricheskie nauki* [from Rus.: Journal of Omsk university. Series: Historical sciences] 4(16): 153–160.
- Erpilova, Elena. (2017). Pereimenovanija kak raznovidnost' social'nyh neologizmov [from Rus.: Renamings as type of social neologism]. *Teorija jazyka i mezhkul'turnaja komunikacija* [from Rus.: Theory of language and intercultural communication] 2 (25): 42–47.
- Fedinec, Chilla & Chernichko, Stepan. (2016). Dekommunizacija v sovremennoj Ukraine: poisk putej v oblasti istorii, identichnosti i jazykovoï politiki [from Rus.: Decommunization in modern Ukraine: search of ways in the field of history, identity and language politics]. *Istoricheskaja ekspertiza* [from Rus.: Historical expertise] 4: 67–88.
- Gabibli, Rustem. (2014). Rol' ekstralingvisticheskikh faktorov v toponimii [from Rus.: Role of extra-linguistic factors in toponymy]. *Put' nauki* [from Rus.: Way of science] 4 (4): 82–84.
- Galaktionova, Nelli. (2016). Sociokul'turnyj oblik regiona cherez prizmu toponimicheskoi politiki (kejs Tjumeni i Naberezhnyh Chelnov) [from Rus.: Socio-cultural face of region through the prism of toponymical politis (Tyumen and Naberezhnye Chelny case)]. *Regionologija* [from Rus.: Region studies] 1 (94): 152–163.
- Gerasimenko, Tat'jana & Svjatoha, Natal'ja. (2019). Toponimicheskaja transformacija Respubliki Tadzhiķistan. [from Rus.: Toponymical transformation of Tajikistan republic]. *Regional'nye problemy geologii, geografii, tehnosfernoj i ekologicheskoi bezopasnosti* [from Rus.: Regional problems of geology, geography, techno-sphere and ecological safety]. Orenburg: "Poliart", 102–105.
- Golikov, Aleksandr (2006). Social'naja percepcija VS istoricheskaja pamjat' v kontekste kul'turnogo razryva i societal'nyh transformacij [from Rus.: Social perseption VS Historical memory in context of cultural divide and societal transformations]. *Shevchenkivs'ka vesna. Suchasnij stan nauki: dosjagnennja, problemi ta perspektivi rozvitku* [from Ukr.: Shevchenko spring. Modern state of science: results, problems and perspectives of development]. Kiev: Vidavniĉo-poligrafichniĉ centr «Kijivs'kij universitet», 90–98.
- Golikov, Alexander. (2018). Kharkovians' media consumption: knowledge, groups and specific. *Media i Spoleczeństwo* 9: 86–111.
- Golikova, Tat'jana. (2014). Oficial'nye vs. neoficial'nye godonimy Moskvy: modeli transonimizacii [from Rus.: Oficial vs. non-oficial godonyms of Moscow: models of transonimization]. *Nauchnyj dialog* [from Rus.: Scientific dialogue] 9 (33): 24–36.
- Golomidova, Marina. (2017). Sovremennaja urbanonimicheskaja nominacija: strategicheskie podhody i prakticheskie reshenija [from Rus.: Modern urbanomyc nomination: strategic approaches and practical decisions]. *Voprosy onomastiki* [from Rus.: Questions of onomastics] 14 (3): 185–203.
- Golovnjova, Elena. (2014). Formy diskursivnoj reprezentacii gorodskoj identichnosti [from Rus.: Forms of discursive representations of city identity]. *Sociologija vlasti* [from Rus.: Sociology of power] 2: 56–64

- Gornyj, Mihail. (2015). Vozvrashhenie gorodu pervonachal'nogo nazvanija Sankt-Peterburg [from Rus.: First name Saint-Petersburg returning to city]. *Teleskop: zhurnal sociologicheskikh i marketingovykh issledovanij* [from Rus.: Telescope: journal of sociological and marketological researches] 5: 13–23.
- Hrytsenko O. (2014) Pamiat mistsevoho vyrobnytstva. Transformatsiia symvolichnoho prostoru ta istorychnoi pamiaty v malykh mistakh Ukrainy [from Rus.: Memory made by locals. Transformation of symbolic space and historical memory in small towns of Ukraine]. Kyiv: Vyd-vo «KIS».
- Kushalakova, Al'fija. (2015). Istorija Astrahanskogo kraja, zakreplennaja v toponimakh [from Rus.: History of Astrahan region, fixed in toponyms]. *Aktual'nye napravlenija nauchnykh issledovanij: ot teorii k praktike* [from Rus.: Actual branches of scientific researches: from theory to practice] 1 (3): 44–45.
- Larionova, Ol'ga. (2019). Izmenenie istoricheskoi toponimiki goroda Votkinsk [from Rus.: Changing of Votkinsk city historical toponymics]. *Vostochno-Evropskij nauchnyj vestnik* [from Rus.: Eastern–Europe scientific journal]. Izhevsk: ChOU VEI, 14–21.
- Lavrov, Oleg. (2013). Toponim kak jelement kul'tury [from Rus.: Toponym as the element of culture]. *Nachalo: zhurnal Instituta bogoslovija i filosofii* [from Rus.: Beginning: journal of Institute of theology and philosophy] 27: 211–227.
- Lejbovich, Oleg. (2019). «Teper' ne vremja pomnit'...» bol'shevizacija istoricheskoi pamjati v 1920–1930-e gody [from Rus.: „It's not the moment to remember”: bolshevization of historical memory in 1920–1930s]. *Tehnologos* [from Rus.: Techno–logos] 3: 38–46.
- Lekareva, Ljudmila. (2019). K voprosu o naimenovanii i pereimenovanii ob'ektov v gorode Pskove [from Rus.: Some issues on namings and renamings of Pskov city objects]. *Inostrannyj jazyk i kul'tura v kontekste obrazovanija dlja ustojchivogo razvitija* [from Rus.: Foreign language and culture in context of education for stable development]. Pskov. S. 187–193.
- Mozgovoj, Vladimir. (2015). Pereimenovanija toponimicheskikh ob'ektov Donbassa: ob'ektivnaja neobhodimost' ili orudie jekspansii? [from Rus.: Renamings of Donbass toponymical objects: objective necessity or the instrument of expansion?]. *Nauka i mir v jazykovom prostranstve* [from Rus.: Science and world in language space]. Makeevka : DonNASA, 2015, 271–275.
- Mozgovoj, Vladimir. (2017). Imja sobstvennoe kak ob'ekt kul'tury i kul'turno–istoricheskaja real'nost'. [from Rus.: Proper name as object of culture and cultural–historical reality] *Kul'tura v fokuse nauchnykh paradigm* [from Rus.: Culture in focus of scientific programs] 5: 148–152.
- Musiezdov, Oleksij (2016). Mis'ka identichnist' u (post)suchasnomu suspil'stvi: ukraïns'kij dosvid [from Rus.: City identity in (post)modern society: Ukrainian experience]. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina.
- Myuhtar-May, Fatme. (2014). Identity, nationalism, and cultural heritage under siege: five narratives of Pomak heritage—from forced renaming to weddings. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Nazukina, Marija. (2018). Naimenovanie kak instrument konstruirovaniya territorial'noj identichnosti (na primere vybora nazvanija dlja novogo terminala Permskogo ajeroporta [from Rus.: Naming as instrument of constructing of territorial identity (on the expamle of choosing name for the new terminal of Perm airport)]. *Vestnik Permskogo nauchnogo centra UrO RAN* [from Rus.: Journal of Perm scientific center of UrO RAS] 4: 54–61.
- Novichihina, Marina. (2014). Fenomen renejminga: sovremennoe sostojanie [from Rus.: Phenomenon of renaming: contemporary state]. *Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Gumanitarnye nauki* [from Rus.: Scientific journal of Belgorod state university. Series: humanities] 6 (177): 174–178.
- Peteshova, Ol'ga. (2018). Alljuzija kak sposob soglasovanija toponimov pri pereimenovanii geograficheskikh ob'ektov Kaliningradskoj oblasti [from Rus.: Allusion as the Way of Matching of Toponyms During the Renaming of Kaliningrad Region Geographical Objects]. *Gumanitarno-pedagogicheskie issledovanija* [from Rus.: Researches in humanities and pedagogy] 2 (3): 67–70.

- Pisachkin, Vladimir. (2018). Reprerentacii v social'nom prostranstve regiona [from Rus.: Representations in social space of region]. *Siberian socium* 2 (4): 8–19.
- Plehanov, Artemij. (2018). Razrushenie prostranstva sovet'skogo simbolicheskogo gospodstva v postsovet'skoj Ukraine [from Rus.: Destruction of soviet symbolic dominance space in post-soviet Ukraine]. *Politicheskaja nauka* [from Rus.: Political science] 3: 190–216.
- Purcell, Mark. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *Geo-journal* 58 (2–3): 99–108.
- Rozhanskij, Mihail. (2013). Dekolonizacija gorod'skogo prostranstva: toponimija [from Rus.: Decolonization of city space: toponymics]. V *Puti Rossii. Istorizacija social'nogo opyta* [from Rus.: Ways of Russia. Historization of social experience], pod red. M.G. Pugachevoj i V.P. Zharkova. Moskva: NLO, 9–32.
- Sinel'nikova, Lara. (2015). Diskurs vlasti: ot legitimizacii do manipuljacii [from Rus.: Discourse of power: from legitimation to manipulation]. *Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernad'skogo. Filologicheskie nauki* [from Rus.: Scientific notes of V.I Vernadsky Krym federal university. Filological sciences] T. 1 (67). 4: 10–15.
- Slobodjanjuk, Anatolij & Golikov, Oleksandr. (2009). Politiki amnezij: propozicii do konceptualizacii ta potencija evristiki [from Ukr.: Politics of amnezies: proposals to conceptualization and potential of heuristics]. *Sociologija v situacii social'nih neviznachenostej: Tezi dopovidej uchasnikiv I Kongresu Sociologichnoi asociacii Ukraïni* [from Ukr.: Sociology in situation of social uncertainty. Theses of reports of participants of I Congress of Sociological association of Ukraine]. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 430
- Tahtaulova, Marija. (2017). Harkivs'ka toponimika: etapi dekomunizacii [from Ukr.: Kharkiv toponymics: stages of decommunization]. *Misto: istorija, kul'tura, suspil'stvo* [from Ukr.: City: history, culture, society] 1 (2): 142–151.
- Tatarova, Viktorija. (2013). Vlijanie politicheskikh sobytij 1991 goda v Ukraine na pereimenovanie odesskih gazet [from Rus.: Influence of political events of 1991 in Ukraine on Odessa press renamings]. *Intelligencija i vlast'* [from Ukr.: Intellectuals and power] 29: 79–85.
- Terent'ev, Evgenij. (2014). Toponimicheskie praktiki kak ob'ekt sociologicheskogo issledovanija: analiticheskij obzor [from Rus.: Toponymical practices as object of sociology research: analytical overview]. *Vestnik Rossijskogo universiteta druzhby narodov. Serija: Sociologija* [from Rus.: Herald of Russia University of People's Friendship. Series: Sociology] 3: 73–86.
- Terent'ev, Evgenij. (2015). Toponimicheskij aktivizm i «pravo na gorod»: sociologicheskie zametki [from Rus.: Toponymical activism and “right on city”: sociological notes]. *Vestnik Tom'skogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofija. Sociologija. Politologija* [from Rus.: Tomsk state university herald. philosophy. sociology, politology] 1 (29): 194–202.
- Thakahov, Valerij. (2018). Toponimicheskaja transformacija identichnosti i pamjati v KBR: Nal'chik [from Rus.: Toponymical transformation of identity and memory in CBR: Nalchilk case]. *Nauchnaja mysl' Kavkaza* [from Rus.: Caucasus scientific thought] 4: 73–80.
- Tomilina, Galina & Belomorets, Valentina. (2013). From observations on renaming settlements Dnepropetrovsk and Zaporozhye regions. *Visnyk Zaporiz'koho nacional'noho universytetu. Filolohichni nauky* [from Ukr.: Zaporizhzhya national university herald. Philological sciences] 2: 194–198.
- Ustavshhikova, Svetlana. (2018). Problemy pereimenovanija gorodov v stranah Central'noj Azii [from Rus.: Problems of Central Asia cities renamings]. *Sovremennye evrazijskie issledovanija* [from Rus.: Modern Eurasian researches] 2: 95–106.
- Vinokurov, Alexander. (2016) Sociokul'turnyj portret Smolenskoj oblasti: issledovanye toponymii i toponimicheskikh praktyk Prygranich'ya [from Rus.: Socio-cultural portrait of Smolensk region: research of toponyms and toponymical practices of borderland]. V *Slavyanskij myr: pys'mennost', kul'tura, istorija. Materialy Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencyy* [from Rus.: Slavic world: writing, culture, history. Materials of international scientific conference]. Smolensk: SHYY, 27–32.

Voroshilin, Sergej. (2011). Toponimicheskie vojny v mire – nasil'stvennaja smena toponimov vsledstvie vojn, revoljucij i kolonizacii [from Rus.: Toponymical wars in modern world – violence changes of toponyms due to wars, revolutions and colonization]. *Voprosy vseobshhej istorii*. [from Rus.: Problems of general history] 13: 80–98.

Zayec', Ol'ga. (2015). Nacional'ne buttja, identifikacija ta real'ne [from Ukr.: National being, identification and real]. *Gileja: nauchnyj vestnik* [from Ukr.: Gilea: scientific journal] 101: 240–244.